

NACIONALNO PREVERJANJE ZNANJA IZ SLOVENŠČINE

Lea LEHNER, Jože LIPNIK

Povzetek

V prispevku bomo predstavili, v kakšni obliki se v Republiki Sloveniji izvede nacionalno preverjanje znanja iz slovenščine ob zaključku obveznega izobraževanja. Gre za postopek, ko obvezno učenci 9. razredov na isti dan pišejo enake naloge pod enakimi pogoji. Rezultati reševanja dajejo učencem povratno informacijo o doseženem znanju ob zaključevanju osnovne šole in ne vplivajo na končno oceno pri slovenščini. Rezultati nacionalnega preverjanja znanja so ključni tudi za starše učencev, učitelje in šole, kakor tudi za strokovne institucije. Nacionalno preverjanje znanja iz slovenščine je sestavljeno iz dveh delov, iz razčlenbe neumetnostnega in umetnostnega besedila. V prispevku bo prikazan primer enega od testov, s podrobno analizo posameznih nalog. Analizirajo se naloge, kjer se išče učenčeva zmožnost razumevanja in tvorjenja posameznih besedil in prispevek predstavlja tudi točkovnik. S tako obliko preverjanja znanja se prispeva k enotnejšim merilom učiteljevega ocenjevanja znanja, razvija se sposobnost učencev, da kritično presojajo svoje dosežke in slednje je lahko prav tako dodana vrednost k boljši kakovosti učenja in poučevanja slovenščine.

Ključne besede: slovenščina, didaktika jezika, preverjanje znanja

Abstrakt

V tomto článku prezentujeme, v jaké podobě se ve Slovinské republice realizují národní zkoušky ze slovinštiny na konci povinné školní docházky. Jedná se o postup, kdy žáci deváté třídy píšou ve stejný den stejné úkoly za stejných podmínek. Výsledky poskytují žákům zpětnou vazbu o jejich znalostech a kompetencích na konci základní školy a nemají vliv na konečné hodnocení žáků ze slovinského jazyka. Výsledky celostátních zkoušek jsou rozhodující pro rodiče žáků, učitele a školy, ale i odborné instituce. Celostátní zkouška ze slovinštiny se skládá ze dvou částí, z nichž první je zaměřena na technické texty a druhá část na texty literární. Tento článek uvádí příklad jednoho z testů, s detailní analýzou jednotlivých úkolů. Článek analyzuje zejména úkoly zaměřené na schopnost žáka porozumět textu a jejich produkci. Představuje také kritéria pro hodnocení. To má za cíl přispět k jednotnému systému hodnocení dovedností žáků učiteli a u žáků rozvíjet schopnost kritického sebehodnocení. To má mimo jiné přispívat ke zkvalitnění výuky slovinštiny.

Klíčová slova: slovinský jazyk, výuka jazyků, metodika, hodnocení

NATIONALEXAMINATIONS IN SLOVENE LANGUAGE

Abstract

In this paper we present in what form the Republic of Slovenia conducts the national examinations in Slovene language at the end of compulsory education. This is a procedure in which compulsory ninth grade pupils. Write the same tasks under the same conditions on the

same day. The results give pupils feedback on progress knowledge when completing primary education and do not affect the final assessment in Slovenian language. The results of national examinations are crucial for pupil's parents, teachers and schools, as well as for professional institutions. National examinations in Slovene consist of two parts-the analysis of non-literary and literary texts. This paper gives an example of one of the tests, with detailed analysis of individual tasks. Tasks are being analysed where the pupil's ability to understand and produce individual texts is sought. The paper also represents assessment criteria. This form of assessment is a contribution to sought criteria of teacher evaluation skills, pupils develop the ability to critically evaluate their achievements and the latter may also have value added to improve the quality of teaching and learning Slovene language.

Keywords: Slovenian language, the language teaching methodology, assessment

Uvod

V Republiki Sloveniji se ob zaključku osnovne šole preveri znanje usvojenega znanja iz slovenščine. Z njim se preverjajo standardi znanja, določeni z učnim načrtom. Prispevek prikazuje naloge iz rednega roka preverjanje znanja iz leta 2010, ki so zahtevale uporabno znanje. Vsako preverjanje znanja iz slovenščine je sestavljeno iz razčlenbe dveh neznanih besedil (umetnostnega in neumetnostnega).

"Osnovni cilj sodobnega (jezikovnega) pouka je razvita sporazumevalna zmožnost učencev, tj. zmožnost tvorjenja in sprejemanja različnih besedil-različnih glede na okoliščine, namen in vsebino" (Bešter, križaj Ortar, Kržišnik 1994: 18).

Nacionalno preverjanje znanja iz slovenščine

Pragmatična zmožnost pa je obvladovanje pravil rabe, kar pomeni poznavanje in obvladovanje pravil za izbiro okoliščinam ustreznega izraza/besedila. Rezultat razvite pragmatične zmožnosti so ustrezna/primerna besedila. Razvijanje sporazumevalne zmožnosti je torej hkratno razvijanje jezikovne in pragmatične zmožnosti.

Učenci razvijajo sporazumevalno zmožnost pri vseh predmetnih področjih (saj poteka pouk v jeziku, pri nas v slovenskem (ne le pri pouku slovenščine). Pri drugih predmetih sicer res razvijajo/pridobivajo predvsem predmetno znanje (npr. pojme, razmerja med pojmi), a ga pridobivajo skozi jezik/z jezikom (tj. v besedilih); učenci se usposablajo za tvorjenje prikazovalnih/informativnih besedil. Pri pouku jezika pa razvijamo sporazumevalno zmožnost v celoti; učenci spoznavajo sopomenske načina izražanja istega sporočilnega namena, sopomenska poimenovanja in upovedovanja/ubesedilovanja, pozorni so tudi na obliko (v rabi, pri opazovanju in opisovanju), poleg jezikovnega pridobivajo tudi pragmatično znanje, tj. pravila o rabi.

V skladu z zakonodajo, ki jo določa Zakon o osnovni šoli, preverja znanje učencev ob koncu triletij. Nacionalno preverjanje je obvezno iz materinščine (na narodnostno mešanem območju je to madžarščina oziroma italijanščina), matematike in tretjega predmeta, ki ga minister za posamezno šolo določi v mesecu marcu. Ob koncu drugega triletja je nacionalno preverjanje znanja za učence prostovoljno, ob koncu tretjega obdobja pa je za vse učence obvezno.

Če je učenec na dan pisanja opravičeno odsoten lahko pristopi k pisanju v naknadnem roku. Osnovna šola starše pisno obvesti o dosežkih učenca pri nacionalnem preverjanju.

Nacionalno preverjanje znanja je poseben postopek, izpeljan tako, da vsi učenci v državi na isti dan rešujejo enako nalogo pod enakimi pogoji. Nalogo pripravijo učitelji skupaj z drugimi strokovnjaki za posamezne predmete in strokovnjaki za sestavljanje preizkusov znanja. Preverja se le tisto znanje, ki ga vsebujejo učni načrti, in na način, ki ga učenke in učenci poznajo iz vsakdanjega šolskega dela. Naloga se vrednotijo po enotnih, posebej pripravljenih kriterijih.

Temeljni cilj nacionalnega preverjanja znanja je pridobiti dodatno informacijo o znanju učencev. Namenjena je učencem, njihovim staršem, učiteljem, šolam in sistemu na nacionalni ravni.

Z nacionalnim preverjanjem znanja se želi:

- prispevati k boljši kakovosti učenja, poučevanja in znanja;
- učinkovito in sprotno preverjati kakovost učnih načrtov;
- pripomoči k zagotavljanju enakih izobraževalnih možnosti za vse učence in učenke;
- prispevati k enotnejšim merilom učiteljevega ocenjevanja znanja;
- razvijati sposobnost učenk in učencev za kritično presojo lastnih dosežkov.

Ena od najpomembnejših aktivnosti nacionalnega preverjanja znanja v osnovni šoli je *sestava* preizkusov znanja. Od njihove kakovosti je odvisno ali bomo dosegli cilje, ki jih določa Zakon o osnovni šoli in so podrobneje opredeljeni v Izhodiščih nacionalnega preverjanja znanja v osnovni šoli, ki jih je pripravila Državna komisija. Cilji nacionalnega preverjanja znanja so predstavljeni v treh sklopih.

Zaučence (in njihove starše)

Učenci pridobijo dodatno informacijo o svojem doseženem znanju v nekem obdobju oz. ob zaključevanju osnovne šole. Dosežek, ki so ga dosegli v enakih pogojih kot vrstniki, jim omogoča kritično ovrednotenje lastnega dela.

Zučitelje

Z dosežki učencev na nacionalnem preverjanju znanja učitelji pridobijo dodatne informacije o dosežkih svojih učencev in njihovem doseganju standardov iz učnih načrtov. Ob strokovni analizi nalog in dosežkov svojih učencev lahko učitelji kritično ovrednotijo svoje poučevanje in usklajujejo svoje kriterije vrednotenja znanja s kriteriji drugih učiteljev. Seznanjanje z nalogami na nacionalnem preverjanju znanja in njihovim umeščanjem v učne načrte jim pomaga pri uporabi učnih načrtov in preverjanju doseganja standardov pri svojem delu v razredu.

Zašole

S strokovno analizo dosežkov svojih učencev in primerjavo s povprečnim dosežkom okolja šole pridobijo informacijo, ki pomaga ovrednotiti kakovost njihovega dela. Ugotavljajo lahko razloge za odstopanja od zastavljenih ciljev in poiščejo morebitne možnosti za izboljšanja. Dosežki na nacionalnem preverjanju znanja so pomemben element pri načrtovanju razvoja šole, pri oblikovanju načrta izobraževanja učiteljev in dela v strokovnih aktivih.

Z strokovne institucije

Informacije o dosežkih na NPZ služijo tudi kot podlaga za sprejemanje odločitev o razvoju izobraževalnega sistema na nacionalni ravni. Nacionalno preverjanje znanja sistemu nudi informacije o doseganju standardov v učnih načrtih, kar omogoča evalvacijo dosežkov učencev, podruzi strani pa tudi evalvacijo učnih načrtov in kakovosti izobraževanja na nacionalni ravni. Te informacije so zato pomemben element pri svetovanju in izobraževanju učiteljev ter razvoju učnih načrtov.

Vsebina preizkusa pri slovenščini:

- Branje neumetnostnega neznanega besedila
- Preverjanje razumevanje prebranega umetnostnega besedila
- Preverjanje metaforične zmožnosti
- Preverjanje književnega znanja
- Preverjanje zmožnosti pisanja krajšega besedila ob izhodiščnem umetnostnem besedilu in pisnega medbesedilnega vrednotenja umetnostnih besedil
- Branje neumetnostnega besedila
- Preverjanje razumevanja prebranega neumetnostnega besedila
- Preverjanje poimenovalne, upovedovalne/skladenjske, pravopisne in slogovne zmožnosti ter zmožnosti nebesednega sporazumevanja
- Preverjanje metajezikovne zmožnosti
- Preverjanje zmožnosti pisanja krajšega neumetnostnega besedila dane besedilne vrste.

Analiza vprašanj NPZ, leto 2010, redni rok

Preizkus znanja na nacionalnem preverjanju znanja iz slovenščine po 3. obdobju je v skladu z učnim načrtom zasnovan dvodelno – v enakem razmerju, kot zahteva učni načrt, preverja doseganje ciljev/standardov iz obravnave umetnostnih in obravnave neumetnostnih besedil.

Naloge v I. delu preizkusa znanja se navezujejo na **neznano umetnostno besedilo** (dramsko besedilo *Srečna draga vas domača* Alenke Goljevšček), naloge v II. delu pa na **neznaneumetnostno besedilo** (*Kako se je nosil dr. France Prešeren* Damjana J. Ovsca, prirejeno po reviji Gea, februar 2004).

V primerjavi z NPZ v preteklih nekaj letih sta obe izhodiščni besedili nekoliko daljši in zahtevata nekoliko višjo bralno zmožnost (hitrost branja in razumevanje prebranega).

V preizkusu znanja je skupaj 32 nalog oz. 43 točkovanih enot (tvorbni nalogi in nekatere druge naloge imajo po 2 enoti/več enot) s skupaj 60 točkami, in sicer 13 nalog oz. 18 točkovanih enot s skupaj 24 točkami v I. delu (naloge, povezane z izhodiščnim književnim besedilom) in 19 nalog oz. 25 točkovanih enot s skupaj 36 točkami v II. delu (naloge, povezane z izhodiščnim neumetnostnim besedilom).

V primerjavi s prejšnjimi leti je zaradi ugotavljanja razumevanja prebranega besedila:

- več nalog in točkovanih enot;
- več je nalog, ki zahtevajo samostojen zapis daljših odgovorov in utemeljevanje.

Ugotovitve

Zaradi ugotavljanja razvitosti sporazumevalne zmožnosti v obeh delih preizkusa znanja na predstavljeni način in izbire ciljev/standardov iz učnega načrta, katerih doseganje se preverja (predvsem ugotavljanje zmožnosti samostojnega branja in razumevanja besedila /še posebej književnega/ in pisanja o prebranem v obeh delih preizkusa), je za preizkus značilna visoka stopnja veljavnosti glede na učni načrt in namen nacionalnega preverjanja znanja – podatki so

dodatna informacija o doseganju ciljev/standardov iz učnega načrta na ravni države, na posamezni šoli in za posameznega učenca.

Na predmetni stopnji učenci uporabljajo, opazujejo in prepoznajo nekatere tipe besedil, ki pripadajo predvsem petim vrstam, zlasti prikazovalni, pozitivni in povezovalni; obvladajo različne sopomenske možnosti izražanja namena na ravni povedi (neposredno in posredno) ter tvorijo in sprejemajo besedila v njim bližnjih okoliščinah. Srednješolci pa uporabljajo in znajo opisati najrazličnejše (zahtevnejše) tipe besedil, ki pripadajo vsem petim vrstam; uporabljajo in opisujejo različne sopomenske možnosti izražanja namena na ravni povedi ter tvorijo in sprejemajo besedila v različnih okoliščinah (zlasti v javni in uradni vlogi) (Bešter, Križaj Ortar, Kržišnik, 1994: 18-19).

V nacionalnem preizkusu je več tudi nalog, ki zahtevajo samostojen zapis daljših odgovorov in utemeljevanje, oboje povezano z razumevanjem izhodiščnih besedil. Preizkus znanja v celoti je tako nekoliko zahtevnejši tudi s tega vidika, naloge zahtevajo tudi nekaj več časa za reševanje.

Problem se pojavi pri pravopisu, saj se mnogokrat izmenjuje navodilo, kako naj učenec napiše pravilni odgovor. Ponekod se pojavi pri moderirani različici navodilu učitelju, naj napačen (pravopisni) zapis upošteva kor pravilen. Pri jeziku bi doslednost zapisa morala predstavljati temelj.

Ker so izhodiščna besedila daljša, prav tako je umetnostno besedilo dramsko, kateremu se v šolskem delu posveti najmanj časa, so se slabši učenci poslužili reševanju na pamet.

Vprašanja so zastavljena po priporočilih didaktikov, psihologov in strokovnjakov za sestavo preverjanj in ocenjevanj, vendar ne smemo prezreti dejstva, da nacionalno preverjanje zaradi manjšega števila učencev in več prostih mest v srednjih šolah, učencem le ta ne predstavlja nekega cilja, da bi resnično pokazali svojega znanja.

Še vedno pa se išče precej vedenja, ki pokaže znanja definicij, manj pa je praktičnega, uporabnega znanja (npr. postavi v pravilno obliko).

Slovenščina je predmet, ki znotraj svojega pouka pokriva tudi književnost, kot besedno umetnost, torej učenci morajo pokazati, po UN za slovenščino, tudi zmožnost razumevanja književne perspektive in motive za dejanja književnih likov. Prav tako se od njih zahteva, da poznajo literarno zgodovinska ozadja posameznih besedil.

Od učenca se je pri tem nacionalnem preverjanju znanja iskalo naslednje poznavanje in uporaba strokovnih izrazov iz UN:

1. triletje	2. triletje	3. triletje
<ul style="list-style-type: none"> poved 	<ul style="list-style-type: none"> sopomenka, protipomenka, nadpomenka, podpomenka narekovaj glagol oseba število zaimek samostalni besedna družina 	<ul style="list-style-type: none"> komedija, tragedija primera balada France Prešeren Povodni mož veznik stavčni člen predmet opis (in oznaka) osebe

Zaključek

Pouk jezika je (na osnovi učnih sredstev) uresničevanje učnih ciljev in vsebin, ki jih v sodelovanju z razvojnimi psihologi in pedagogi, ter praktiki pripravijo jezikoslovci.

Pri zasnovi sodobnega jezikovnega pouka je potrebno zajeti naslednje sestavine:

- čemu učiti* (katere družbene cilje želimo doseči/uresničiti z jezikovnim poukom);
- kaj učiti* (katere vsebine bomo izbrali za uresničitev navedenih ciljev) in
- kako učiti* (katerih metod naj se poslužimo, da bodo navedeni cilji najučinkoviteje doseženi).

Cilj pouka slovenščine je, da učenci pridobivajo različne informacije, spoznavajo domačo in tujo literaturo ter bogatijo osebno življenje. Besedila morajo kritično sprejemati ter tako razvijati zmožnost kritičnega mišljenja in sklepanja, vrednotenja in utemeljevanja. Besedila slovnično razčlenjujejo in nadgrajujejo osnovno jezikovno znanje. Berejo in pišejo se uradna in neuradna besedila, strokovna in publicistična besedila, ki jih srečujejo v vsakodnevnem življenju. Le tako so lahko kos vseživljenjskim reševanjem problemov. Cilj pouka slovenščine je dosežen, ko učenec kaže zmožnost logičnega mišljenja, kaže poimenovalno in upovedovalno zmožnost, kakor tudi pravopisno in pravorečno zmožnost.

Literatura

1. Simona Pulko, 2007: *Sporočanje v osnovni šoli*. Maribor: Zora.
2. Dragutin Rosandić, 1986: *Metodika književogodgoja i obrazovanja*. Zagreb: Školska knjiga.
3. Jože Lipnik, 1991: *Metodika književne vzgoje*. Maribor: Obzorja.
4. Jože Lipnik, 1992: *Metode branja in dela z besedilom v osnovni šoli*. Maribor: pedagoška fakulteta.
5. Boža Krakar Vogel, 2004: *Poglavja didaktike književnosti*. Ljubljana: Državna založba Slovenije.
6. Žagar, D. (2002). *Napotki za pripravopisnih preizkusov znanja v devetletni osnovni šoli*, Vzgojainizobraževanje, 23, 18-21.
7. Marja Bešter, Martina Križaj Ortar, Erika Kržišnik, 1994: *Pouk slovenščine malo drugače*. Trzin: Different.
8. http://www.ric.si/preverjanje_znanja/splosne_informacije/ (23. 12. 2011)

II. Priloge

Nacionalna preverjanje znanja iz slovenščine, redni rok, 2010.

Vir: http://www.ric.si/preverjanje_znanja/predmeti/materinscina3/2011120911353483/(24. 12. 2011)

Kontakt:

Lea Lehner, profesorica slovenščine, Zavod RS za šolstvo, Poljanska 28, 1000 Ljubljana
lea.lehner@zrss.si